

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีมโนสาร¹

จำลอง อัครากร ขุนสันเทียะ²

การดำเนินกระบวนการพิจารณามโนสาร¹ หรือที่ต่างประเทศเรียกว่า Small Claims นั้นเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีซึ่งมีทุนทรัพย์ที่พิพาทไม่สูงนักหรือเป็นคดีที่ไม่มีข้อยุ่งยากในการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยมีจุดมุ่งหมายให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ชักช้า เสียค่าใช้จ่ายน้อย และไม่เคร่งครัดดังเช่นการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีสามัญและเปิดโอกาสให้ศาลมีบทบาทหรือใช้ดุลยพินิจเพิ่มมากยิ่งขึ้นในกระบวนการพิจารณาคดีบทบาทของทนายความลงโดยคู่ความอาจไม่ต้องมีทนายความในการดำเนินคดีอันเป็นการขยายโอกาสของประชาชนผู้มีคดีเล็กน้อยหรือคดีที่ไม่มีข้อยุ่งยากในการเข้าถึงความยุติธรรม (Access to Justice) หรือเข้าถึงศาล (Access to Court) ได้มากยิ่งขึ้น³ การดำเนินกระบวนการพิจารณามโนสาร¹ จัดได้ว่าอยู่บนหลักการพื้นฐานสำคัญของมาตรฐานสากลของระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งใน 3 มิติ คือ ความเป็นธรรมในการค้นหาความจริง การเป็นกระบวนการพิจารณาที่ใช้เวลาอย่างเหมาะสม และค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมในการเข้าถึงความยุติธรรม ซึ่งมาตรฐานสากลของระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งทั้ง 3 มิติ มีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันโดยไม่อาจให้ความสำคัญเพียงมิติใดมิติหนึ่งและละเลยมิติอื่น ๆ ได้ เช่น ความเป็นธรรมในการค้นหาความจริงจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องเป็นกระบวนการพิจารณาที่ใช้เวลาอย่างเหมาะสมและมีค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม หรือกระบวนการพิจารณาที่ล่าช้าก็ทำให้เกิดปัญหาด้านความเป็นธรรมในการค้นหาความจริงและค่าใช้จ่ายที่เกินสมควรได้ อาจกล่าวได้ว่า

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีมโนสาร¹ โดยมีที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ประเสริฐ ตันศิริ คณะกรรมการสอบคือ รองศาสตราจารย์กัลยา ตันศิริ และรองศาสตราจารย์สุธีร์ รัตนวราห

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดอุทัยธานี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ วรรณชัย บุญบำรุง และคณะ, **หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2549), หน้า 48.

มาตรฐานสากลของระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งทั้ง 3 มิติ¹ เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการเข้าถึงความยุติธรรม ซึ่งเป็นผลสำคัญจากนโยบายสังคม บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกระแสถิตินุชนกชนระหว่างประเทศ เช่น ดังที่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติ มาตรา 10 บัญญัติว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์ในอันที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลที่เป็นอิสระและปราศจากอคติในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ของตนและการกระทำผิดอาญาใด ๆ ที่ตนถูกกล่าวหา และอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาตรา 6 - 1 ก็กำหนดว่า ในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ของตนและการกระทำผิดอาญาใด ๆ ที่ตนถูกกล่าวหา บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยภายในระยะเวลาอันสมควรโดยศาลที่เป็นอิสระและปราศจากอคติซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมาย อนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ทำให้ศาลเป็นองค์กรที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นพัฒนาการที่เริ่มต้นจากระบบวิธีพิจารณาแบบเอกชนนิยมไปสู่แนวคิดแบบสวัสดิการนิยม โดยรัฐมีภาระในการดูแลสวัสดิการของประชาชนซึ่งรวมถึงสิทธิประการสำคัญคือ สิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมหรือสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการศาลนั่นเอง และโดยที่มีบุคคลในสังคมบางกลุ่มที่ต้องการได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ เช่น ผู้บริโภค ผู้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือผู้ยากไร้ที่เป็นเหยื่อของการเลือกปฏิบัติ มักจะเป็นผู้ด้อยโอกาสในการจะฟ้องคดีเพื่อป้องกันสิทธิของตนจึงเกิดช่องว่างหรือความต้องการทางกฎหมายที่สังคมต้องเข้ามาดูแล ซึ่งลักษณะนี้เองเรียกว่า กระแสการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ประเทศต่าง ๆ ได้พยายามทำการปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของตนเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยอยู่บนพื้นฐานของมาตรฐานสากลของระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งทั้ง 3 มิติ ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่อยู่ในกลุ่มประเทศ Common Law หรืออยู่ในกลุ่มประเทศ Civil Law เช่น สหราชอาณาจักร เยอรมนี ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น หรือแม้แต่ในระดับระหว่างประเทศก็มีความพยายามในการแก้ไขปัญหากระบวนการยุติธรรมทางแพ่งโดยอยู่บนพื้นฐานของมาตรฐานสากลของระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งเช่นกัน ได้แก่การ

ดำเนินการของสหภาพยุโรป และความพยายามในการแก้ไขปัญหาระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของสถาบันกฎหมายอเมริกันและสถาบันระหว่างประเทศเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกฎหมายเอกชน (ALI-Unidroit) ในการพิจารณาปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีมโนสาเร่ในประเทศไทยและแนวทางแก้ไขโดยเปรียบเทียบกับต่างประเทศนั้น จะเป็นการพิจารณาบนพื้นฐานสำคัญของมาตรฐานสากลของระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งในทั้ง 3 มิติดังกล่าวโดยพิจารณาได้จากความหมายของคดีมโนสาเร่ การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีมโนสาเร่ในต่างประเทศ การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีมโนสาเร่ในประเทศไทย และปัญหาและแนวทางแก้ไขการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีมโนสาเร่ในประเทศไทยโดยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ในประเทศไทยคดีมโนสาเร่ หมายถึง คดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาสินทรัพย์ได้ไม่เกินสามแสนบาท และคดีฟ้องขับไล่บุคคลใด ๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์ อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละสามหมื่นบาท⁴ นอกจากนั้น ในคดีสามัญซึ่งโจทก์ฟ้องเพียงขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตั๋วเงิน ซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตั๋วเงินนั้นได้ถูกปฏิเสธ หรือตามสัญญาเป็นหนังสือซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริงมีความสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย โจทก์จะยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องขอให้ศาลพิจารณาคดีนั้นโดยรวบรัดก็ได้ ถ้าศาลเห็นว่าคดีนั้นปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากไม่ว่าโจทก์จะยื่นคำขอหรือไม่ให้ศาลมีคำสั่งให้นำบทบัญญัติในหมวดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ เว้นแต่มาตรา 190 จัตวา⁵ มาใช้บังคับแก่คดีนั้นได้ดังนั้น ในกรณีที่ เป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากแม้ศาลอาจนำวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่มาใช้ได้แต่ศาลก็มีบทบาทในกระบวนการพิจารณาน้อยกว่าในกรณีคดีมโนสาเร่โดยแท้

ความสำคัญของปัญหา

⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 189 (1) (2).

⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 196.

ประเทศไทยคดีมโนสารจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มของคดีแพ่งวิสามัญ ที่ต้องมีการจัดกลุ่มแบบนี้ เพราะจะได้แยกวิธีพิจารณาคดีได้ง่าย คดีที่มีมูลค่าฟ้องร้องกันไม่มาก ก็จะได้รับการเยียวยาที่รวดเร็วมากขึ้น ถ้าใช้การพิจารณาคดีแบบเต็มรูปแบบทุกคดี ก็อาจทำให้คนที่มทุนน้อยต้องรอนานและได้รับความเดือดร้อนมากเกินไป โดยส่วนมากจะยื่นฟ้องต่อศาลแขวงได้เลย ไม่ต้องไปที่ศาลจังหวัด ซึ่งปัจจุบันนี้คดีที่จะเป็นมโนสารต้องมูลค่าเงินที่ฟ้องกันไม่เกิน 300,000 บาท หรือฟ้องขับไล่ผู้เช่ามีค่าเช่าไม่เกิน 30,000 บาท ต่อเดือน มูลค่าที่กำหนดไว้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบทบัญญัติของกฎหมาย ขึ้นอยู่กับอัตราเงินเฟ้อ เงินฝืดในทางเศรษฐศาสตร์ ในอนาคตอาจมีการเปลี่ยนแปลงจำนวนเงินให้สูงขึ้นได้ตามประกาศพระราชกฤษฎีกา ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าคดีมโนสารก็คือคดีแพ่งที่ฟ้องเพื่อให้ได้รับเงิน หรือฟ้องเพื่อให้ได้สิทธิในการครอบครองอสังหาริมทรัพย์ที่ให้เช่ากินมา โดยที่มูลค่าที่ดีเป็นเงินมีจำนวนไม่เกิน 300,000 บาท หรือเป็นคดีฟ้องขับไล่ที่มีค่าเช่าไม่เกินเดือนละ 30,000 บาท ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 189 แต่ในขณะเดียวกันการดำเนินคดีมโนสารตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ก็มีปัญหาที่ต้องทำการศึกษา โดยเฉพาะประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ

1. ปัญหาการเสียค่าขึ้นศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 190 จัตวา วรรคแรกที่กฎหมายกำหนดว่า ในคดีมโนสาร ให้โจทก์เสียค่าขึ้นศาลตามตาราง 1 ท้ายประมวลกฎหมายนี้ แต่ค่าขึ้นศาลรวมกันแล้วไม่เกินหนึ่งพันบาท ส่วนวรรคสองกฎหมายได้บัญญัติให้ชัดเจนขึ้นมาอีกว่า ค่าขึ้นศาลในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกานั้น ให้ผู้อุทธรณ์หรือผู้ฎีกาเสียตามจำนวนทุนทรัพย์ หรือราคาทรัพย์สินที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาแล้วแต่กรณี เจตนารมณ์ของมาตรา 190 จัตวา วรรคหนึ่ง ที่แก้ไข กำหนดให้โจทก์เสียค่าขึ้นศาลในคดีมโนสารเสียใหม่ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความมากยิ่งขึ้น ซึ่งแก้ไขจากเดิมที่กำหนดค่าขึ้นศาลให้เท่ากับค่าขึ้นศาลที่เรียกเก็บในคดีที่มีค่าขอปลดปล่อยทุกข้ออันไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ หรือคดีไม่มีทุนทรัพย์ คือเรื่องละ 200 บาท สำหรับในชั้นอุทธรณ์

หรือฎีกา ให้ผู้อุทธรณ์หรือผู้ฎีกาเสียตามจำนวนทุนทรัพย์หรือราคาทรัพย์สินที่พิพาทในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาตามเดิม เพื่อมิให้มีการอุทธรณ์หรือฎีกาโดยไม่จำเป็น

สภาพปัญหาจึงพบว่า การดำเนินคดีโมโนสารในประเทศไทยนั้น ผู้ฟ้องคดีหรือโจทก์จะเสียค่าขึ้นศาลไม่เกินหนึ่งพันบาทในศาลชั้นต้นเท่านั้น แต่หากเป็นชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา ผู้อุทธรณ์หรือฎีกา ต้องเสียตามจำนวนทุนทรัพย์หรือราคาทรัพย์สินที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาตามความเป็นจริง เช่น คดีที่มีการฟ้องให้คืนเงินที่กู้ยืมจำนวน 300,000 บาทเป็นคดีโมโนสาร โจทก์ผู้ฟ้องคดีต้องเสียค่าขึ้นในศาลชั้นตามตาราง 1 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่รวมกันไม่เกินหนึ่งพันบาท ต่อมาศาลชั้นต้นมีคำพิพากษายกฟ้องโจทก์ หากโจทก์ประสงค์ที่จะยื่นอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาของศาลชั้นต้นเพื่อให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาและกลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นให้จำเลยชำระ โจทก์ต้องเสียค่าขึ้นศาลจำนวน 6,000 บาท ตามจำนวนทุนทรัพย์หรือราคาทรัพย์สินที่พิพาทในชั้นอุทธรณ์ ตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 จัตวา วรรคสอง ย่อมทำให้ประชาชนมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในการแสวงหาความยุติธรรมในทางแพ่ง

2. ปัญหาเกี่ยวกับวิธีฟ้องคดีโมโนสารนั้น โจทก์อาจยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือหรือมาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อศาลได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 191 วรรคแรก โดยได้กำหนดวิธีฟ้องด้วยวาจาไว้ในวรรคท้ายว่า ถ้าโจทก์มาแถลงข้อหาด้วยวาจา ดังกล่าวแล้ว ให้ศาลบันทึกการแห่งข้อหาเหล่านั้นไว้อ่านให้โจทก์ฟัง แล้วให้โจทก์ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ เจตนารมณ์มาตรา 191 ได้กำหนดบทบาทศาลในการช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดีซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของระบบไต่สวนทำนองเดียวกับการฟ้องคดีปกครอง ส่วนคำให้การของจำเลยตามมาตรา 193 วรรคสาม ก็ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในทำนองเดียวกัน เพื่อเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้คู่ความสามารถดำเนินคดีในศาลด้วยตนเองโดยไม่จำเป็นต้องมีทนายความ ส่วนในกรณีที่โจทก์ยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือ หากศาลเห็นว่าคำฟ้องดังกล่าวไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ชัดเจนขึ้นก็ได้ ตามมาตรา 191 วรรคสอง ซึ่งเป็น

วิธีพิจารณาความที่กำหนดไว้สำหรับการพิจารณาคดีมโนสาเร่ บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการใช้ดุลพินิจศาลที่จะสั่งหรือไม่สั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องก็ได้ เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2472/2554 แต่ยังมีข้อสังเกตว่า ตามมาตรา 191 วรรคสอง ได้กำหนดบทบาทศาลที่จะช่วยเหลือโจทก์เฉพาะกรณีที่โจทก์ฟ้องคดีเป็นหนังสือ แต่การฟ้องด้วยวาจาตามวรรคสาม ไม่ได้กำหนดเอาไว้ ซึ่งก็ควรจะตีความว่าศาลมีบทบาทเช่นเดียวกันกับกรณีที่ฟ้องคดีเป็นหนังสือ

สภาพปัญหาจึงพบว่า ในปัจจุบันการฟ้องคดีมโนสาเร่ของประเทศไทยนั้น ในทางปฏิบัติมักพบปัญหาว่า การฟ้องคดีมโนสาเร่ด้วยวาจานั้น ไม่เป็นที่ทราบของประชาชนเท่าที่ควรจะเป็น อีกทั้งพบว่าคดีมโนสาเร่จำนวนมากมีการฟ้องเป็นหนังสือเป็นหลัก อาจจะกล่าวได้ว่ามากถึงเกือบทั้งหมดก็ได้ ตลอดจนผู้ทำหน้าที่ฟังคำแถลงเพื่อบันทึกฟ้องด้วยวาจาในคดีมโนสาเร่ก็คือผู้พิพากษา ซึ่งในความเป็นจริงก็ไม่มี การสนับสนุนให้ฟ้องคดีด้วยวาจาเท่าไร เนื่องจากหากจำเลยต่อสู้คดีขึ้นมา การพิจารณาคดีย่อมเพิ่มภาระแก่ศาลในการซักถามพยานของแต่ละฝ่าย

3. ปัญหาเกี่ยวกับการที่โจทก์ทราบนัดแล้วไม่มาศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 ทวิ ในคดีมโนสาเร่ เมื่อโจทก์ได้ทราบคำสั่งให้มาศาลตาม มาตรา 193 แล้วไม่มาในวันนัดพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดีให้ถือว่า โจทก์ไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไป ให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความ

เจตนารมณ์มาตรา 193 ทวิ ที่แก้ไขใหม่ ได้แก้ไขหลักเกณฑ์ที่ศาลจะมีคำสั่งจำหน่ายคดีโจทก์ออกสารบบความ และหลักเกณฑ์ที่จะถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาให้เข้มงวดขึ้นว่า จะต้องเป็นกรณีที่โจทก์หรือจำเลยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี และให้นำวิธีพิจารณาคดีโดยขาดนัด กรณีจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดพิจารณาในคดีสามัญมาใช้บังคับกรณีจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดยื่นคำให้การในคดีมโนสาเร่ แล้วแต่กรณี เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาในกรณีที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดพิจารณาเป็นไปในแนวทางเดียว มาตรา 193 ทวิ วรรคหนึ่ง กำหนดให้ศาลมีคำสั่งจำหน่าย

คดีเสียจากระบบความในกรณีที่โจทก์ทราบนัดแล้วไม่มาศาลในวันนัดพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ซึ่งตามบทบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสาร่ามิได้บัญญัติให้ถือว่าโจทก์ขาดนัดพิจารณา จึงไม่อาจมีการพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีฝ่ายเดียวได้ แต่ต้องถือว่าโจทก์ไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไป ศาลชั้นต้นจึงมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความได้ และกรณีเช่นนี้ ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้โจทก์มีคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ได้ และแม้จำเลยจะมาศาลกฎหมายก็มีได้ให้สิทธิจำเลยที่จะขอให้ดำเนินการพิจารณาคดีต่อไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 202 ต่อไปได้

สภาพปัญหาจึงพบว่า การพิจารณาคดีมโนสาร่าเมื่อโจทก์ทราบนัดพิจารณาแล้ว โจทก์หรือทนายความโจทก์หรือผู้รับมอบฉันทะต้องมาศาลตามนัดพิจารณาทุกนัด ซึ่งในความเป็นจริงนั้นจะไม่มีหมายแจ้งให้ฝ่ายโจทก์ทราบนัดพิจารณาอย่างเป็นทางการแต่อย่างใด แต่ทางปฏิบัติศาลจะให้โจทก์ หรือทนายความโจทก์ หรือผู้รับมอบอำนาจ หรือผู้รับมอบฉันทะจากโจทก์ หรือผู้รับมอบฉันทะจากทนายโจทก์ลงชื่อทราบนัดพิจารณาไว้ในคำฟ้องฉบับยื่นต่อศาล หรือรายงานกระบวนการพิจารณาเท่านั้น ส่วนฝ่ายจำเลยในนัดแรกที่ศาลนัดไต่ถามไต่ถาม ให้การแก้ข้อหาแห่งคดี สืบพยานนั้น ศาลจะมีหมายเรียกไปแจ้งจำเลยเพื่อให้ทราบว่าถูกฟ้องเป็นคดีและแจ้งวันและเวลานัดพิจารณา ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีโจทก์ไม่มาศาลในคดีแพ่งสามัญ ตามมาตรา 202 ประกอบมาตรา 202 และมาตรา 1 (10) เป็นกรณีของวันสืบพยานซึ่งต้องมีการสืบพยานจริงๆเท่านั้น แต่ในคดีมโนสาร่าตามมาตรา 193 ทวิ วรรคหนึ่ง ใช้คำว่า “วันนัดพิจารณา” ซึ่งคือ วันไต่ถามไต่ถาม ให้การ และสืบพยาน วันนัดพิจารณาตามมาตรา 193 วรรคหนึ่ง จึงอาจไม่ใช่วันสืบพยานก็ได้ แต่ไม่ว่ากรณีใดศาลอาจจำหน่ายคดีได้ความแตกต่างอยู่ที่ว่า ในคดีแพ่งสามัญตามมาตรา 202 บัญญัติว่า เว้นแต่จำเลยแจ้งต่อศาลในวันสืบพยานว่า ขอให้ดำเนินการพิจารณาคดีต่อไป ก็ให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีไปฝ่ายเดียว แต่คดีมโนสาร่ามาตรา 193 ทวิ ไม่ได้บัญญัติให้จำเลยมีสิทธิดังกล่าว จำเลยจึงไม่มีสิทธิขอให้ศาลดำเนินการพิจารณาคดีต่อไป ส่วนโจทก์นั้นไม่ต้องห้ามอุทธรณ์คำสั่งจำหน่ายคดี จึงมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งศาลซึ่งให้จำหน่ายคดีออกจากสารบบความ

ได้ตามมาตรา 223 และให้มีสิทธิฟ้องคดีใหม่ได้ภายในอายุความ จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว ย่อมทำให้การต่อสู้คดีของจำเลยเพื่อคุ้มครองสิทธิและหน้าที่ของจำเลยยังถือว่าไม่ได้รับการคุ้มครองให้เกิดความเท่าเทียมและความเสมอภาคตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่ได้บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าการดำเนินคดี민โนสาร่ของประเทศไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นส่งผลกระทบต่อสิทธิและหน้าที่ของประชาชนผู้มีความคิดเห็นที่ต้องถูกกระทบกระเทือนสิทธิในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง ซึ่งในความเป็นจริงนั้นการต่อสู้คดีเพื่อคุ้มครองสิทธิและหน้าที่ของจำเลยในคดียังถือว่าไม่ได้รับการคุ้มครองให้เกิดความเท่าเทียมและความเสมอภาคตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ได้บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้ เนื่องจากโจทก์ได้ทราบแนวทางการต่อสู้คดีของจำเลยแล้วจากคำให้การ หากโจทก์เห็นว่า คำฟ้องของตนบกพร่องหรือขาดพยานหลักฐานตามคำให้การ โจทก์ก็ใช้วิธีการไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา เพื่อให้ศาลจำหน่ายคดี จากนั้นโจทก์ยื่นฟ้องมาใหม่ภายในอายุความโดยแก้ไขคำฟ้องหรือหาพยานหลักฐานมาเสริมไม่ให้มีข้อบกพร่องตามคำให้การของจำเลย โดยที่จำเลยไม่สามารถโต้แย้งได้ หลายคดีจำเลยหมดข้อต่อสู้ไปโดยปริยาย ส่วนปัญหาของโจทก์ซึ่งไม่ได้ตั้งใจไม่มาศาลในวันนัดพิจารณาจะด้วยเหตุผลกลใดก็ตามนั้น โจทก์ไม่สามารถขอศาลยกคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติกฎหมายให้ทำได้ และไม่อาจขอพิจารณาคดีใหม่ได้เหมือนคดีสามัญ เพราะศาลไม่ได้มีการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี

จากการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดี민โนสาร่ในการเสียค่าขึ้นศาล การฟ้องคดีโดยการแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อศาล และการที่ศาลจำหน่ายคดีกรณีโจทก์ไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา ผู้ศึกษามีความเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี민โนสาร่เข้าถึงได้ง่ายและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายมากขึ้นดังต่อไปนี้

1.การเสีค่าขึ้นศาลคดีมโนสาเร่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 190 จัตวา

ผู้ศึกษาเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 190 จัตวา วรรคสอง ให้เพิ่มถ้อยคำดังต่อไปนี้ต่อท้าย “ให้เสีตามหลักเกณฑ์เดียวกับวรรคหนึ่งของบทบัญญัตินี้”

เมื่อเปิดทางให้ประชาชนผู้มคคิทุนทรัพย์เล็กน้อยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง โดยเสีค่าขึ้นศาลแบบประหยัดในศาลชั้นต้นแล้ว ก็ควรที่จะเปิดช่องทางนี้ให้ตลอดจนถึงชั้นอุทธรณ์และฎีกา มิใช่เป็นทางกอขวดที่ถือคคิว่าไม่ให้คคิเล็ก ๆ น้อย ๆ ขึ้นสู่ศาลสูง เพราะศาลชั้นต้นอาจใช้ดุลพินิจที่ผิดพลาดได้เช่นเดียวกันกับคคิที่มีทุนทรัพย์มากและคคิไม่มีทุนทรัพย์อย่างคคิสามัญ

ให้แก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยเพิ่ม มาตรา 190 เบญจ “ในคดีมโนสาเร่ คู่ความมคิสิทธิยื่นคำร้องขอยกเว้นหรือขอลดค่าธรรมเนียมศาลในศาลชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และฎีกาได้ โดยให้ศาลชั้นต้นเป็นผู้ไ้สวนคำร้องทุกชั้นศาล และมีคำสั่งโดยคำสั่งศาลชั้นต้นนี้ถึงที่สุด”

การขอยกเว้นหรือขอลดค่าขึ้นศาลทั้งในศาลชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และฎีกานี้ ให้เป็นสิทธิของคู่ความ โดยไม่ต้องพิสูจน์ฐานะอย่างเข้มงวด เช่นเดียวกับระบบ small claims court ในต่างประเทศ” ให้คู่ความมีช่องที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งได้โดยง่ายและเสีค่าใช้จ่ายพอสมควร

ให้แก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยเพิ่ม มาตรา 190 ฉ “หากศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเห็นว่าคำฟ้องอุทธรณ์หรือคำฟ้องฎีกามีเหตุผลในการคัดค้านคำพิพากษาศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์แล้วแต่กรณี ศาลชั้นดังกล่าวแล้วแต่กรณีจะสั่งคืนค่าทั้งหมดหรือแต่บางส่วนก็ได้ตามที่เห็นสมควร”

ระบบเงินประกันเฉพาะกิจ ที่คืนเงินบางส่วนหากอุทธรณ์หรือฎีกาเป็นผลนี้ เพื่อไม่ให้ประชาชนต้องชั่งน้ำหนักระหว่าง “สิทธิในการต่อสู้คดี” กับ “ค่าใช้จ่ายที่สูงเกิน

สัดส่วน” ไม่ถือคติว่าลดจำนวนคดีที่มีทุนทรัพย์เล็ก ๆ น้อย ๆ ขึ้นสู่ศาลสูง เพราะศาลชั้นต้นก็วินิจฉัยผิดพลาดได้

2.การฟ้องคดีมโนสาเร่โดยการแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 191

ผู้ศึกษาเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยเพิ่มมาตรา 191 ทวิ วรรคแรก “ในการฟ้องด้วยวาจา ให้โจทก์ทำคำร้องเสนอศาลว่ามีความประสงค์จะยื่นฟ้องด้วยวาจา และให้ประธานศาลฎีกาออกข้อบังคับการรับคำฟ้องคดีมโนสาเร่ด้วยวาจา”

วรรคสอง “หากศาลยกคำร้องขอยื่นฟ้องด้วยวาจา โจทก์มีสิทธิยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งต่อผู้พิพากษาหัวหน้าศาลภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ศาลยกคำร้อง ให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลพิจารณาคำร้องอุทธรณ์ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่โจทก์ยื่นคำร้องอุทธรณ์ คำสั่งของผู้พิพากษาหัวหน้าศาลนั้นถึงที่สุด”

การที่ให้โจทก์ทำคำร้องเพราะจะได้มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรว่าโจทก์มีความประสงค์จะยื่นคำฟ้องด้วยวาจา เพื่อป้องกันไม่ให้ศาลหรือเจ้าหน้าที่ศาลบ่ายเบี่ยงไม่รับคำฟ้องด้วยวาจาให้โจทก์ไปจัดหาทนายความมายื่นคำฟ้องเป็นหนังสือ ทำให้โจทก์มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นโดยไม่จำเป็น

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา เรื่อง หลักเกณฑ์การรับคำฟ้องด้วยวาจา อาจมีเงื่อนไขที่จะไม่รับคำฟ้องด้วยวาจา เช่น คดีนั้นเป็นคำฟ้องซ้ำ ฟ้องซ้อน ดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง ฟ้องผิดศาล หรือพฤติการณ์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น เพื่อจำกัดดุลพินิจให้อยู่ในขอบเขตที่ตรวจสอบได้

หากศาลยกคำร้องขอยื่นคำฟ้องด้วยวาจา ก็ให้สิทธิโจทก์ที่จะอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อผู้พิพากษาหัวหน้าศาลดังกล่าว เพื่อให้ช่วยทบทวนคำสั่งว่าเหตุใดศาลจึงยกคำร้อง เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดหรือไม่ ให้เวลาผู้พิพากษาหัวหน้าศาล 15 วัน นับแต่วันที่โจทก์ยื่นคำ

ร้องอุทธรณ์คำสั่งไม่รับฟ้องด้วยวาจา นับว่าเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมทั้งการให้สิทธิอุทธรณ์และการพิจารณาคำสั่งยกคำร้อง รวดเร็วตามเจตนารมณ์ของคดีมโนสาร

3.การที่ศาลจำหน่ายคดี กรณีโจทก์ไม่มาศาลในวันนัดพิจารณาคดีมโนสาร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 ทวิ วรรคหนึ่ง

ผู้ศึกษาเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 ทวิ วรรคหนึ่ง โดยเพิ่มคำดังต่อไปนี้ต่อท้าย “เว้นแต่จำเลยจะได้แจ้งต่อศาลในวันนัดพิจารณาขอให้ดำเนินการพิจารณาคดีต่อไป ก็ให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดตัดสินนั้นไปฝ่ายเดียว”

วรรคสองเพิ่มว่า “หากโจทก์ไม่อาจมาศาลได้ตามวรรคหนึ่ง เพราะมีเหตุสุดวิสัย โจทก์มีสิทธิยื่นคำร้องแถลงให้ศาลทราบภายใน 7 วัน นับแต่วันที่เหตุสุดวิสัยสิ้นสุดลง หรือไม่เกิน 2 เดือนนับจากวันนัดพิจารณา ถ้าศาลเห็นว่าเหตุสุดวิสัยจริง ก็ยกคดีขึ้นพิจารณาต่อได้ และดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไป แต่ถ้าจำเลยขอศาลวินิจฉัยชี้ขาดฝ่ายเดียวไปแล้ว ก็ให้ศาลนำบทบัญญัติการขอพิจารณาคดีใหม่ตามมาตรา 199 มาตรา 199 ทวิ มาตรา 199 ตรี มาตรา 199 จัตวา มาตรา 199 เบญจ และมาตรา 199 ฉ มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

การตัดปัญหาไปเลยว่ากรณีโจทก์ไม่มาศาลในวันนัดพิจารณานั้นถือว่าโจทก์ไม่ประสงค์ที่จะดำเนินคดีต่อไป ให้ศาลจำหน่ายคดี ไม่ให้โจทก์ขอยกคดีขึ้นพิจารณาคดีใหม่ภายในกำหนดหรือขอพิจารณาคดีใหม่ และไม่ให้จำเลยแจ้งต่อศาลในวันนัดพิจารณาว่าขอให้ดำเนินการพิจารณาคดีต่อไป แม้จะทำให้คดีมโนสารเสร็จไปจากศาลอย่างรวดเร็วก็ตาม แต่การจงใจขาดนัดพิจารณาของโจทก์นั้นกลับลงโทษจำเลยที่ยื่นคำให้การแล้ว หากโจทก์เห็นว่าคำฟ้องหรือพยานหลักฐานตนบกพร่อง ก็จงใจขาดนัดพิจารณา เพื่อให้ศาลจำหน่ายคดี โดยที่ศาลไม่อาจใช้ดุลพินิจไม่จำหน่ายคดีไม่ได้ และจำเลยก็ไม่อาจใช้สิทธิคัดค้านการจำหน่ายคดีได้เหมือนกับคำร้องขอถอนฟ้อง จากนั้นโจทก์ยื่นคำฟ้องมาใหม่โดยแก้ไขข้อบกพร่องตามคำให้การของจำเลย ทำให้จำเลยหมดข้อต่อสู้ โดยที่ไม่สามารถทำ

อะไรกับคำฟ้องใหม่นี้ได้เลย ในทางกลับกันถ้าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดพิจารณา ศาลก็พิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีของโจทก์ไปฝ่ายเดียว ทำให้จำเลยเสียเปรียบทั้งกรณีโจทก์หรือจำเลยไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา ดังนั้นการให้สิทธิจำเลยขอให้ศาลพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีต่อไปในวันนัดพิจารณา นับว่ายุติธรรมกับจำเลยแล้ว

สำหรับโจทก์ที่ไม่ได้สนใจขาดนัดพิจารณา ก็ควรที่จะได้รับโอกาสในการแก้ตัว อ้างเหตุผลวิสัยขอยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไป หรือถ้าจำเลยขอศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดีไปฝ่ายเดียวแล้ว ก็ให้ศาลนำบทบัญญัติการพิจารณาคดีใหม่มาบังคับใช้โดยอนุโลม แม้ว่าโจทก์จะมีโอกาสฟ้องใหม่ได้ภายในอายุความ แต่การฟ้องใหม่นั้นต้องเสียค่าส่งหมายของเจ้าพนักงานศาลซึ่งมีราคาสูงพอสมควร หากคดีนั้นขาดอายุความแล้ว ก็เปิดช่องให้จำเลยยกเป็นข้อต่อสู้ได้ การให้โอกาสโจทก์ 7 วัน นับแต่เหตุผลวิสัยนั้นสิ้นสุดลงแต่ไม่เกิน 2 เดือนนับจากวันนัดพิจารณายื่นคำร้องแถลงให้ศาลทราบ ว่ามีเหตุผลวิสัยจริงที่ไม่อาจมาศาลในวันนัดพิจารณาได้ ก็นับว่าเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมแล้วสำหรับคดีมโนสำเนา ที่จะให้คดีเสร็จไปด้วยความรวดเร็ว และประหยัด

เอกสารอ้างอิง

วรรณชัย บุญบำรุง และคณะ, **หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1,**

พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2549.

นพพร โพธิ์รังสิยากร, **รวมคำบรรยาย ภาคสอง สมัยที่ 75 ปีการศึกษา 2565 เล่มที่ 12.**

เมธา จันทรชื่น, **แม่เหล็ก วิ.แพ่ง กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1,2,3,4.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนา ของธรรมสภา, 2566.

สมชาย พงษ์ธา, **รวมคำบรรยาย ภาคสอง สมัยที่ 75 ปีการศึกษา 2565 เล่มที่ 2.**

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 189 (1) (2).

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 196.